

En livslang tilstand

PSY
KOL
OGI

NÅ POTENSIALET Stereotypiske oppfatninger av mennesker med autisme vært til hinder for at mange av dem kunne ha nådd sitt fulle potensial, skriver anmelder Lars Smith, som har lest Nils Kalands bok om autismspekterdiagnoser. Foto: Thomas Reutter/Plainpictures/Scanpix

Boken omhandler særlig autisme hos voksne personer. Den vil angå mange.

TEKST

Lars Smith

PUBLISERT 5. april 2018

EMNER

autisme

eldrepsykologi

asperger

Nils Kaland *Autisme og aldring i et utviklingsperspektiv. Hva vet vi om voksne og eldre med en autismspekterdiagnose?*
Fagbokforlaget, 2018. 404 sider

NÅR VI SNAKKER om autisme, tenker vi ofte på *barn* med autisme. Vi vet at de kan oppdages tidlig, men likevel ofte ikke får diagnosen før i sen førskolealder. Vi vet også at forstyrrelsen er gjennomgripende og livslang, og at det ikke finnes noen behandling som hjelper personen ut av den grunnleggende tilstanden. Vi vet mindre om hvordan problemene arter seg på lengre sikt hos den ene prosenten av befolkningen som har en autismspektertilstand.

Ofte uten diagnose

Autismspektertilstanden forekommer omtrent like ofte hos eldre personer som hos barn, ungdommer og yngre voksne. De betjenes som regel i eldreomsorgen, i hjemmesykepleien eller på institusjon, ofte uten autismediagnose eller annen tilstandsbestemmelse. Det er vanlig at udiagnostiserte eldre personer søker hjelp for sine kommunikasjons- og samhandlingsproblemer, men manglende klinisk kunnskap gjør at mange ikke får den forståelsen og støtten som de trenger.

«Spørsmål om hvordan man kan møte eldre personer med ASD og tiltak som kan iverksettes, diskuteres uten at

leseren møter forutinntatte meninger»

Fordi symptomene kan fremtre på en litt annen måte hos eldre personer med en autismespekterforstyrrelse (ASD) enn hos dem som er yngre, kan tilstanden være en skjult funksjonssvikt som ikke blir gjenkjent i hjelpeapparatet. Det har ført til at eldre personer med ASD er blitt en forsømt gruppe med gjennomgående dårligere livskvalitet enn andre mennesker. Tjenestetilbudet er ikke så godt tilrettelagt for denne gruppen som for mange andre mennesker med spesielle behov, noe som medfører at hjelpen som tilbys, i mange tilfeller ikke dekker den faktiske etterspørselen.

Personer med ASD utgjør en kostnadskrevenende gruppe; helsetjenestene for alle alderskategorier er omfattende og svært dyre. Da er det både samfunnsøkonomisk og ut fra et integreringsperspektiv viktig å la voksne og eldre med ASD få mulighet til å delta i arbeidslivet.

Forskning og klinikk

Forfatteren, Nils Kaland, er professor emeritus ved Høgskolen i Lillehammer. Han har en omfattende produksjon av artikler innenfor autismefeltet bak seg, publisert i internasjonale tidsskrifter. I denne boken gjør han i fire sentralt plasserte kapitler rede for forskning og anvendelse innenfor områdene sosial samhandling, språk og kommunikasjon, ikke-sosial atferd og kognitive funksjoner. Disse kapitlene er bredt anlagt og omtaler studier som er gjort på mennesker i alle aldre, både hos dem med og dem uten en autismespektertilstand. På den måten blir leseren gjort fortrolig med tilstandsspesifikke karakteristika samt forskjeller som skyldes aldring.

Kaland er særlig på hjemmebane i kapitlet om kognitive funksjoner og aldring. Her gjør han anskuelig kognitive hypoteser om autisme, hvordan eksekutive funksjoner faller ut hos personer med ASD, og spesielle forhold som gjelder hukommelse. I tillegg til at de sentrale teoretiske begrepene blir introdusert, så som mentalisering og teori om sinnet, er teksten tilført mange kasusbeskrivelser og kliniske vignetter. De tre andre kapitlene i denne delen byr også på en god blanding av forskning og klinisk anvendelse; det er for eksempel et avsnitt om kvalitativ svikt i sosialt samspill, en redegjørelse for vansker med å tolke og bruke språket sosialt samt en omtale av spesielle interesser og aktiviteter og eksepsjonelle ferdigheter som man ofte ser hos personer med ASD.

Nye temaer

Bokens innledende kapitler er en informerende introduksjon til forekomst og årsaksforhold, diagnostiske kriterier, betydningen av genetiske faktorer og medisinske tilstander. Det gjøres rede for feltets basalkunnskap, og forfatteren går grundig til verks og gir leseren god oversikt. De siste åtte kapitlene, som best ivaretar og rettferdiggjør bokens tittel, er spesifikt viet voksne mennesker med ASD og aldring.

Fire av kapitlene i denne delen omhandler temaer som for de fleste lesere trolig vil være lite kjent fra før: utfall, arbeid, psykiske problemer samt vold og selvmord. Forfatteren

skal ha ros for å ha gravd frem mange lite kjente arbeider på disse områdene.

De siste tre kapitlene handler om utredning og tiltak for voksne og aldrende personer med ASD. Stoffet har en erfaringsbetont innfallsvinkel og reflekterer forfatterens synspunkter og engasjement når det gjelder hvordan teoretisk kunnskap og praktisk erfaring kan forenes til beste for personer med en autismespektertilstand gjennom hele livsløpet. Spørsmål om hvordan man kan møte eldre personer med ASD og tiltak som kan iverksettes, diskuteres uten at leseren møter forutinntatte meninger, og besvares gjennom nøktern gjennomgåelse og diskusjon av studier som for mange vil være ukjente.

Stereotypier - og nytenkning

I nyere tid har vi vært vitne til en veritabel storm av sosiale krefter som har bidratt til en betydelig øking i diagnostiseringen av autismespektertilstanden. Samtidig har stereotypiske oppfatninger av mennesker med autisme vært til hinder for at mange av dem kunne ha nådd sitt fulle potensial. Som forfatteren skriver har noen av de historisk mest dristige mennesker innenfor vitenskap og kunst med stor sannsynlighet befunnet seg innenfor autismespekteret. Han omtaler også hvordan Leo Kanner og Hans Asperger, som begge var foregangsmenn i autismeforskningen, bidrog med helt forskjellige tilnæringsmåter, som har hatt implikasjoner for feltet helt frem til i dag.

I den senere tid har en ny antakelse blitt lansert. Den går ut på at nevrodiversitet, lagt for dagen som autisme, dysleksi og ADHD, ikke er naturens feil eller skyldes toksiske innvirkninger, men er et resultat av naturlig variasjon i vårt menneskelige genetiske materiale. Dette er kanskje en luftig spekulasjon, men ikke så lettvinnt at ikke flere velkjente autismeforskere har vist interesse for den. Jeg skulle gjerne sett at forfatteren hadde fått med dette perspektivet, i det minste som en alternativ innsikt i forståelsen av hvordan godt fungerende personer med autisme oppfattes og fungerer.

Ellers gir boken en svært innholdsrik oversikt over hva man i dag vet om eldre mennesker med en autismespekterdiagnose, samtidig som teksten flyter lett selv om den er full av henvisninger til undersøkelser og faglige synspunkter. Denne boken vil kunne nå mange – ikke bare dem som arbeider med voksne og eldre med en autismespekterdiagnose.

Fra innsiden

Gro Dahle har skrevet et sterkt og vakkert forord fra innsiden av spekteret. Hun formidler en visshet som så mange av dem som fungerer på et høyt nivå har, at de kan ha en rik og meningsfull tilværelse. De har lyst til å leve det livet som er deres! Samtidig vet hun hvor vanskelig det kan være for dem med ASD som er svake og aldri har hatt funnet seg en meningsfull plass i fellesskapet. Gro er forfatteren dypt takknemlig for at han har bidratt til en mer positiv forståelse av begrepet autismespekteret.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 56, nummer 4, 2018, side 300-302

TEKST

Lars Smith, professor emeritus ved Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo